

KERESZTÉNY MAGVETŐ

AZ UNITÁRIUS IRODALMI TÁRSASÁG
FOLYÓIRATA

SZERKESZTETTE:
VÁRI ALBERT

LXIX. KÖTET.

1937. ÉVFOLYAM.

C L U J,

Tipografia „Pallas” könyvnyomda, Str. Vlăhuță No. 3.

1937.

TARTALOM.

1. Hittani és bölcséleti dolgozatok.

	Oldal
Az igaz út. Vári Albert — — — — —	6
A láthatók és a láthatatlanok. Vári Albert — — — — —	97
A kereszténység erkölcsi eszménye. Dr. Abrudbányai Ede	187
Otto Rudolf teológiájának alapja. Dobai István — — — — —	231
Jog és erkölcs. Vári Albert — — — — —	258
A keresztény vallás jövője. Dr. Boros György — — — — —	263

2. Életiratok, történelmiek.

Ki és miért ítélte Jézust halálra? Benczédi Pál — — — — —	24
Csikszentkirályi Bors Mihály. Dr. Varga Béla — — — — —	36
Gál Miklós k. i. — — — — —	48
A nagy lelkek hatása folytonos. Dr. Boros György — — — — —	49
Brassai a magyar tanítási nyelvet beviszi a kollégiumba. Emlékbeszéd. Dr. Gál Kelemen — — — — —	56
Bezáró. Brassai emlékünnepen. Vári Albert — — — — —	63
Dávid Ferenc és a tömeg. Szent-Iványi Sándor — — — — —	65 - 67
Otto Rudolf. Dr. Varga Béla — — — — —	106
A vallási türelem szózata. Benczédi Pál — — — — —	109
Ifj. Schweitzer Albert három arca. Ifj. Kovács Lajos — — — — —	115
Jakab Elek életrajza — — — — —	133
Balázs Ferenc. Szent-Iványi Sándor — — — — —	134
Gromo, János Zsigmond testőrkapitánya új megvilágításban. P. Szentmártoni Kálmán — — — — —	169., 245
A hitszabadság hős védője, Paine Tamás emlékére. Dr. Boros György — — — — —	181
A torockói iskola rendtartása 1781-ből. Dr. Gál Kelemen	194
Az isten szó ősjelentése. Zoltán Sándor — — — — —	207
Adalék Bölöni Mikó Lőrinc életrajzához. Dr. Tóth György	255

3. Nevelés- és oktatásügyiek.

Néhány szempont a hitoktatáshoz. Dobai István	30, 82, 128, 203
---	------------------

Tartalom.

4. Egyházi élet.

	Oldal
Elnöki megnyitó az U. I. T. 1936 dec. 12-iki közgyűlésé- ben. Dr. Ferenczy Géza — — — — —	1
Ima Egyházi Főtanács megnyitásokor 1936 december 13. Gvidó Béla — — — — —	4
Izenet a Cenk tövéből. Kovács Lajos — — — — —	9
A német egyházi válság. Kővári Jakab — — — — —	86
Külföldi szemle. Ferencz József — — — — —	88
A szabadelvű francia protestantizmus. Ferencz József — —	122
Korunk és teendők. Gálfi Lőrinc — — — — —	145
A világ és az evangélium. Vári Albert — — — — —	157
A Szabadelvű Keresztények és Vallásos Szabadság Nemzet- közi Társulatának konferenciája. Oxford. Erdő János	216
A papi ház. Dr. Lőrinczy István — — — — —	252

5. Irodalom.

Stefan Zweig : Rotterdami Erasmus diadala és bukása. *Ism. P. Szentmártoni Kálmán. 38.* — Dr. Jancsó Elemér : A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe a XVIII. században. *Ism. Dr. Mikó Imre 39.* Handbook of the international association for liberal christianity and religious freedom. *Ism. Ferencz József 40.* — Prof. Dr. J. Lindeboom : A szabadelvű protestantizmus története. *Ism. Ferencz József 41.* — Dr. Simons Minot—Simén Dániel : Egy modern istenhit. *Ism. 42.* — Dr. Mikó Imre : A romániai magyar kisebbség panaszai a Nemzetek Szövetsége előtt. *Ism. b. gy. 43.* — Ütő Lajos : Nébó hegyén. *Ism b. gy. 43,* — Pályázati hirdetés. 43. — Balázs Ferenc : Közérthető evangélium. *Ism. b. gy. 90.* Boros Jenő : Az I. G. Duca-i unitárius főgimnázium értesítője 1935—36 iskolai évről. *Ism. 90.* — Vásárhelyi János : „Vasárnapról-vasárnapra.” *Ism. Szent-Iványi Sándor. 137.* — Bangha—Ijjas : Egyetemes egyháztörténet. *Ism. Ferencz József. 130.* — Dr. Boros György : Erasmus. Halála 400-ik évfordulójára. *Ism. 217.* — Végh József. Mentő-öv. *Ism. 217.* C. H. Roberts két könyve. *Ism. E. J 218.* — A kolozsvári Teológiai Akadémia 1936—37 tanévi értesítője. *Ism. 219.* — S. F. : A „Pacific Unitarian School For the Ministry“ 1936—37 tanévi értesítője. *S. F. Ism. 219.* — Orosz regény a Dávid Ferenc peréről. 219. — Vári Albert : „Bibliai képek az ujszövetségből.” *Ism. 268.* — Szent-Iványi Sándor : „Dávid Ferenc és a tömeg.” *Ism. 268.* — Szentmártoni Kálmán : Gromo, János Zsigmond testőrkapitánya új megvilágításban. 268. — Jakab Elek élet- és jellemrajza. 268.

6. Különfélék.

Olvasóinkhoz. 44., 141., 269. — Az Unitárius Irodalmi Társaság közgyűlése. 44. — Egyházi Főtanács. 45. — A drámatizált bibliatánítás. B. P. 46. — Protestantenblatt. F. J. 47. — L'Esprit et la Vie. F. J. 47. — Patakfalvi Zsigmond: A gyümölcsstermelés jelentősége. —st—e. 48. — Brassai emlékünnepe. 91. — Sz. K. Philippi szigetek. 92. — „Credo“-nap. 92. — A lelkészek politikai működése. 93. — A chideai nyugalmazott lelkész karácsonyi ajándéka. Ü. K. 93. — Angol unitárius egyházi élet. Kövari Jakab. 94. — A keresztény ifjusági egyesületek XXI. világkonferenciája. F. J. 95. — A keresztény összhang jegyében. F. J. 95. — Redfern Lőrinc. F. J. 95. — Szánthó Vilma. F. J. 96. — Dr. Mikó Imre: Az ardeali kérdés az európai közvélemény előtt 1865—1920. b. gy. 96. — Gyász hírek. 96., 144., 224., 272. — Az U. I. T. választmányi ülése. 141. — Új teológiai magántanár. 141. — Kereszt a református templom. 141. — Doumergue Emil. F. J. 142. — Vasárnapi Iskolai Szövetség. F. J. 142. — A holland Bibliatársulat. F. J. 142. — Szabadelvű Kereszténység és Vallásos Szabadság Nemzetközi Egyesülete. E. J. 142. — A Szabadelvű Keresztény Ifjuság Nemzetközi Egyesülete. E. J. 143. — „Life and Work“ világkonferenciája. E. J. 143. — Egyesületi törekvések az anglikán és román orthodox egyházak között. E. J. 143. — St. John Ervine. E. J. 144. — Lőrinczy Béla. 144. — Tanévnitás a teológián. 220. — Beiratkozás a kolozsvári főgimnáziumba. 220. — Beiratkozás az I. G. Duca—sz.—kereszturi főgimnáziumba. 220. — Kulturház felszentelés Várfalván. Sz. K. 220. — Az általános unitárius lelkész kör konferenciája Brassóban. ab. 222. — Erdő János. 223. — Tilos a hipnotizmus, jóslás, jövendőtlés és spiritizmus. 223. — Megnehezítették a vallásoktatást Németországban. 223. — A film a vallás szolgálatában. 223. — Összetartás. 224. — A Főtanács ez évről elmarad. 269. — Gvidó Béla. 269. — Dr. Ferenczy Géza, 269. — Értékes adomány Magyarországnak. 269. — Egy amerikai unitárius lelkész kitüntetése. 270. — A kereszténység válsága. 270. — Fülöp József ünneplése. 270. — A reverzális. 270. — A Teológiai Akadémia műsoros estélye. 271. — Német nemzeti egyház. 271. — Az egyházak összefogása. 271. — Nálunk is megszivlelendő. 272. — Harc a konkordátum körül. 272.

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LXIX. ÉVF. 1937.

NOVEMBER—DECEMBER

6. FÜZET.

Unitárius irodalmunk kérdései.¹

Magyarországi hittestvéreinknek kényszerű önálló szervezkedése küszöbén van alkalmam az itteni Dávid Ferenc Egyletünk ülésén, estélyén első ízben megjelenni és felolvasást tartani. Ennek tartalmát — a valamennyiünket elsőrangban érdeklő — „Unitárius irodalmunk kérdései“ fogják képezni. Maga e kérdés oly széleskörű, hogy annak összes vonatkozásai egy felolvasás keretében nem mérlegelhetők, — mégis úgy érzem, — hogy mulasztást követnék el, ha e kedvező alkalmat ki nem használnám, ezen a további egyéniségünket munkáló kérdéseket, ha mozaikszerűen is, megvilágítani nem törekedném.

A keresztény világnézetnek, a keresztény egyházaink szervezetének és intézményeinek alaptörvénye: a Biblia. Ebben az is írva van, hogy „a betű öl.“ E kijelentés nyomán első kérdés az, hogy irodalmi társaságokra — melyek mégis a betűre támaszkodnak akkor is, midőn élőszóval tárnak fel, — van-e szükség? Ezek az élő betűkkel nem ellenségei-e? nem öli-e az emberiségnek?

Ha napjainkban is azt látjuk, hogy az emberiségnek kevésbé kiművelt óriási tömege, nem törődik a nagy világ sokezernyi hírével, bajával, sorsával, s nem törekszik ezeknek gondjával saját haját fehérre meszeltetni, arca barázdáit mélyíteni és sokasítani, . . . hanem megelégedik az édes anyaföld barázdáinak forogtatásával, vagy a gondjaira bizott nyáj őrzésével, s a nagy Vörösmartynk szavai szerint „hantra dölve, füttyörészve legelteti nyáját,“ s nem is gondol arra, hogy kinek hős pora nyugodhatik a hant alatt; — ha látjuk, hogy e füttyörésző a maga szűk életkörükből kiválasztja az izlése szerinti szépségkirálynőt, s nem törődik Miss Európákkal, hanem azzal gondtalanul, — de minden esetre

¹ A budapesti Dávid Ferenc Egyletben tartott felolvasás.

gondolkozások és töprengések nélkül éli le piros arccal az isteni gondviselés által neki juttatott száz esztendőket, s ha ezzel szemben azt látjuk, hogy a tudományt és közművelődést terjesztő munkások osztályrésze az állandó küzködés, kutatás, töprengés, nélkülözés és korai elmulás, ... indokoltnak találjuk a kérdés előtörését, hogy érdemes-e? emberies-e? sőt szabad-e a közművelődés határait szélesbíteni? a betű uralmát terjeszteni? s nem istenesebb cselekmény lenne-e a szél elől a szél alá vonulni? a vihar elől a fa vagy fedél védelméhez menekülni? a vészek és viharok idejét Rip van Winkle módjára át-aludni? s így az emberi műveltség gyermekkorát — talán a végletekig — hosszabbítani meg?

Elismerem, hogy egyénileg mindenestre előnyösebb, s mindenestre kényelmesebb lenne mindezen kérdésekre igennel felelni, — elismerem azt is, hogy ez emberileg indokolható is lehetne, — halljuk is itt és ott, az élet viharaival küzködők ajakáról, a megnyilatkozást, hogyha életét elől kezdhetné, birkapásztor lenne, s hogy botjára támaszkodva — gondolkozás nélkül — csak a földre és a napba nézne.

Ámde nem lehet indokolni, a faj, — a társadalom, az egyház szempontjából, — melyeknek életét, fennmaradását, jövőjét csakis az erkölcsi és irodalmi értékek termelése biztosíthatja és biztosítja.

A betű csak azt öli meg, ki a betűt nem érti meg. A kés csak annak kezében ártó eszköz, ki azzal nem tud bánni. Azt a gyermek kezéből azért vesszük ki, hogy azzal öntudatlanul magát vagy mást meg ne sértsen, — de annak, ki azzal építeni, utat készíteni, vagy gyomot irtani akar, egyenesen kezébe adjuk.

A betű is áldás azoknak, kik azokból és azok útján a kimagasló elődök példanyújtását tanulmányozzák, s a célt, melyet megközelítendő, — az irányt, amely felé haladniok kell — megtanulni akarják.

* * *

Az „Unitárius Irodalmi Társaság“ célja — alapszabályainak 2. §-a szerint — „az unitárius történelemnek és hitelveknek közismertté tétele, az unitárius vallás hívei közművelődésének előmozdítása.“ Nagy és nemes cél! Ha ebből az unitárius jelzöt lekapcsoljuk, hang nélkül magáévá teszi és tehette is minden irodalmi társaság, előtérbe nyomul azért egy másik kérdés:

Volt-é? és van-é szükség a külön unitárius irodalmi társaság alapítására? Nem lehetne-é az ugyanazon faj kebelében levő összes irodalmi társaságok egyesítése, s így erőfőmörítés útján a célt sikeresen megközelíteni, a történelmi multat jobban megvilágítani? a közművelődést eredményesebben munkálni? E kérdés feltevése sem indokolatlan, mert hisz több szem többet lát, nagyobb erő, nagyobb teljesítésre képesít? . . . ámde a nagy Széchenyi állapította meg, hogy az emberi tehetség egy kis lámpa, mely fényével csak egy kis kört képes bevilágítani, míg a körnek további szélei bevilágíthatatlanok maradnak. Emberi gyarlóság, hogy minden előny-nél a nagyobb fizikai erő, vagy tömegező törekszik elsőbbséget biztosítani magának s bizony a gyengébb, a kisebb erő a széleken bevilágítás nélkül marad. Csak kivételesen, Istennek különös kegyelméből terem egy egy kiemelkedő, a kicsinyeket is meglátó Br. Baldácsy szellemi nagyság.

Mi unitáriusok számbelileg kevesen vagyunk, — tündöklő nagyjaink mögött nem állottak és nem állanak hatalmas tömegek, mi tehát — ha elfogultság egyáltalán nem is létezne, — akkor is csak a bevilágosítandó tér külső szélein találhatunk, s a tapasztalataink szerint találtunk helyet, s nem állapíthatjuk meg, hogy unitárius érdekeink bár aránylagos elsőbbségben is részesültek volna.

Nem panaszként említem fel, mert hisz a nagyjaink iránti személyes elismerés soha nem volt fogyatékos, hisz e nagyok ugy a multakban, mint napjainkban is a küzdők élcsoportjaiban található, — azonban maga az általános unitárius érdek a kör leg-szélsőbb peremén láthatatlan maradt. Csak példaképpen mutatok arra, hogy ez „Unitárius Irodalmi Társaság“ nélkül belátható időn belől nem remélhattük volna azt, hogy János Zsigmond fejedelmünk élete és kora, — a Kolozsvári Unitárius Kollégium történelme, Ferencz József, Jakab Elek életrajza stb. stb megírassanak és közkinccsünkké tétessenek, — már pedig, ha végnélkül türelmesek vagyunk is, — időnk nincs a végnélküli várakozásra. Az Unitárius Irodalmi Társaságot tehát nem az elfogultság, nem is a különcködés, hanem a kényszerű szükség teremtette meg, — nem versenytársnak, hanem a nagy társaságok „végeken munkáló“ kiegészítőjének, s szerény követőjüknek, azért, hogy annak útján az unitárius egyházi érdekeket érintő részletek is feldolgoztassanak, megvilágosíttassanak.